РЕГИОНАЛНА ЗДРАВНА ИНСПЕКЦИЯ – РУСЕ
ДИРЕКЦИЯ „ОБЩЕСТВЕНО ЗДРАВЕ”
ОТДЕЛ „ПРОФИЛАКТИКА НА БОЛЕСТИТЕ И ПРОМОЦИЯ НА ЗДРАВЕТО”

Регионално проучване на тема „Употреба на психоактивни вещества” сред ученици 5-11 клас

Наименование на проучването: Регионално проучване „Употреба на ПАВ”
Период на провеждане на терен: месец ноември – декември 2023 г.
Обект на проучването: ученици 5-11 клас
Обем на реализираната извадка: 5421 ученици и 4592 родители
Поръчител: РЗИ - Русе, РУО - Русе
Изпълнител: О ПБПЗ, Д ОЗ, РЗИ- Русе и РУО – Русе
Публикуване на резултатите:
Основни резултати: приложени.

Настоящото проучване се извършва в изпълнение на дейностите по Национална програма за превенция на хроничните незаразни болести 2021 – 2025 г., както и като част от съвместна инициатива „Заедно да спасим децата и Русе от дрогата“, в рамките на която се провеждат множество инициативи сред ученици и родители в област Русе.

Проучването има за цел да се изгради адекватна оценка за навиците, достъпността и честотата в употребата сред младежите на психоактивни вещества, относно предлагането и каналите за снабдяване със забранени вещества. Измененията във възприятията, мисленето, нагласите и поведението като цяло.

Употребата на наркотични вещества е признат фактор, допринасящ за влошаване на общото здравословно състояние и развитие на зависимост в глобален мащаб. Употребата на психоактивни вещества е свързана както с хронични, така и с остри здравословни проблеми, които се утежняват от голям брой фактори, включително начин на приемане, индивидуална уязвимост, социален контекст на развитие и утвърждаване на личността.

По-голямата част от младите хора развиват адекватна социална компетентност. Но за част от младежите различните влияния, дефицити и натиск, на които са изложени, ги правят уязвими и податливи към животозастрашаващо поведение. Много често наркотиците не се възприемат като нещо вредно, поради което вероятността от зависимост се увеличава и поражда необхходимостта да се определи мащаба на проблема и да се конкретизират основните нагласи, което да помогне за планиране на дейностите за ограничаване дори и на епизодичната употреба на веществата, променящи функционирането на централната нервна система и имащи потенциал за трайно увреждане на здравето.

Редовната употреба в много от случаите се свързва с поведенчески дефицити и влияе негативно на изграждането на механизми за справяне, което може да доведе до дисфункции в живота на индивида в зряла възраст. Редовната употреба води до трайни нарушения във функционирането на органите и системите в човешкото тяло и в някои от случаите може да е причина за трайна увреда или смърт.

Тенденцията за избора на канабис като най-често използвана субстанция следва логиката на заключенията, до които стигат специалистите в глобален мащаб, а именно, че канабисът е най-масово употребяваното наркотично вещество сред населението.

Нужно е да се определи мащаба на проблема, да се конкретизират навиците и нагласите за употребата на психоактивни вещества, което би било рисково или животозастрашаващо.

Важна част от анализа на данните се фокусира върху възможностите за превенция, участието на родителите и алтернативите за намиране на помощ или подкрепа при необходимост.

Като втори модул на настоящото проучване е включен въпросник за родители, в който се оценява информираността на родителите, що се отнася до новите, модерни наркотици, които изместват познатите видове вещества, за подозрения или лични наблюдения, за собственото им дете или променящата се социална среда.

Поради повишения обществен интерес, в анкетната карта е включен и въпрос за употребата на диазотен оксид (райски газ), който по дефиниция не се определя като наркотично вещество. В последните години райският газ добива популярност като средство за постигане на краткотрайно изживяване на еуфория и поради сравнително лесните начини за набавянето и предлагането му сред младежите. Положителната нагласа към употребата му за забавление се дължи и на факта, че веществото се използва легално в кулинарията и медицината, както и ниската цена и лесния достъп.

I. ЦЕЛ НА ПРОУЧВАНЕТО

Целта на изследването е да констатира отношението на учениците към посочените явления и степента на разпространение на употребата на наркотични вещества, свързаните с тази употреба промени в мисленето, възприятията и поведението, като по този начин ще се улесни планирането на образователна и превантивната дейност. Създаване на предпоставки и условия за перманентна превенция, ограничаване употребата на ПАВ сред учениците, изграждане на концепция за оценка на навиците на младите хора. Въпросникът търси индикации за употреба на наркотици, изследва рисковите фактори за започване и зачестяване на подобен тип злоупотреба. Тази година бяха включени и въпроси, които да насочат вниманието към средата и обкръжението на учениците, за да се определи до каква степен социалният натиск оказва влияние върху механизмите за вземане на решение на младежите по отношение на употребата на наркотични вещества и райски газ.

II. ЗАДАЧИ НА ПРОУЧВАНЕТО

1. Определяне извадката.
2. Провеждане на анкетирането.
3. Оформяне на количествени резултати.
4. Изготвяне на качествени резултати.
5. Изготвяне на препоръки.

III. ОБЕКТ НА ДИАГНОСТИКАТА

Обект на диагностиката са 5421 ученици от 5 до 11 клас от училища в област Русе, 4592 родители на ученици, участващи и формиращи извадката на регионалното проучване.

В проучването участват ученици от следните училища:

На територията на област Русе: СУ „Панайот Волов” гр. Бяла, ПГ гр. Бяла, ОУ „Св. Св. Кирил и Методий” с. Полско Косово, ОУ „Неофит Рилски” с. Копривец, ОУ „П. Р. Славейков” с. Смирненски, ОУ „Св. св. К. и Методий” гр. Сеново, СУ „Васил Левски “ гр. Ветово, СУ „Христо Ботев” гр. Глоджево, СУ „Св. Св. Кирил и Методий” гр. Две могили, ПГСС „К. А. Тимирязев” гр. Две могили, СУ „Св. Паисий Хилендарски” гр. Сливо поле, ОУ „Отец Паисий” с. Тетово, ОУ „Г. С. Раковски” с. Ново село, ОУ „Св. Св. Кирил и Методий” с. Николово, ОУ „Отец Паисий" гр. Мартен, ОУ „Св. Св. Кирил и Методий” с. Семерджиево.

На територията на гр. Русе: ОУ „Христо Смирненски”, ОУ „Отец Паисий”, ОУ „Ангел Кънчев”, ОУ „Братя Миладинови”, ОУ „Иван Вазов”, ОУ „Любен Каравелов”, ОУ „Никола Обретенов”, ОУ „Тома Кърджиев”, ОУ „Алеко Константинов”, ОУ „Васил Априлов”, ОУ „Олимпи Панов”, АЕГ “ Гео Милев”, МГ „Баба Тонка”, СУ „Възраждане”, СУ „Йордан Йовков”, СУ ”Христо Ботев”, СУЕЕ „Св. Константин Кирил Философ”, СУПНЕ „Фридрих Шилер“, СУ „Васил Левски”, ПГПТ „Атанас Цонев Буров”, ПГМТ "Юрий Гагарин", ПГСАГ ”Пеньо Пенев”, ПГДВА „Йосиф Вондрак”, ПГЕЕ „Апостол Арнаудов”, ПГИУ „Елиас Канети”, ПГО „Недка Иван Лазарова”, ПГТ „Иван П. Павлов”, ПГРКК, ПГСС „Ангел Кънчев”, ПГ по транспорт, НУИ „Проф. Веселин Стоянов“, Спортно училище „Майор Ат. Узунов“.

IV. ХОД НА ДИАГНОСТИКАТА

През месец ноември 2023 г. бяха раздадени анонимни анкетни карти на 5421 ученици на възраст 11-17 години от 48 училища в област Русе и 4592 родители на учениците, участващи в проучването.

Анализ на проучването:

1.Обхват и психологическа характеристика на анкетираните

Изследването обхваща ученици със средна възраст 11-17 години. Това е възрастта на пубертета, период на съзряване, който има своите особености. Период, в който настъпват промени не само във физиологичен план, а и промени в социалната среда и отношенията с околните, особено с връстниците и с родителите. Преминавайки от детството до зряла възраст, претърпяват много физически и емоционални промени, което може да бъде предпоставка за повишена уязвимост към различни влияния и често поява на рисково поведение, което може да включва употребата на вещества и престъпност. Натискът от външната среда играе немалка роля през този период от живота на младите хора.

2. Резултати от анкетата

Проучването се състои от два модула: първи модул- насочен към ученици в рискова възраст, и втори модул- насочен към родителите, с цел по- цялостно разбиране на измененията в живота и поведението на децата през този период.

I-ВИ МОДУЛ

Анкетната карта за ученици съдържа 10 въпроса, свързани с употребата на психоактивни вещества (ПАВ), разпространение, източници на информация за вредата от употребата на наркотици и поведенческите механизми, водещи до приемане или отхвърляне на употребата на тези субстанции.

За част от въпросите е изготвена и сравнителна характериустика по възрастови групи.

Разпределение по възраст:

5 клас – 824 ученици (15,27%);
6 клас – 723 ученици (13,33%);
7 клас – 762 ученици (14,05%);
8 клас – 850 ученици (15,68%);
9 клас – 820 ученици (15,12%);
10 клас – 751 ученици (13,85%);
11 клас – 698 ученици (12,87%);

1. Чували ли сте или не сте чували за Ваши връстници, които употребяват наркотици?

42,33% от учениците са запознати с темата за употребата на ПАВ и са чували за техни връстници, които употребяват такива. 57,66% нямат в обкръжението си близки или познати, които да показват този вид рисково поведение.

Процентът отговорили положително на същия въпрос ученици 5-7 клас е 29,33%, а на тези 8-11 клас- 57,48%.

2. А чували ли сте или не сте чували за хора, които предлагат наркотици на Ваши познати?

38,18% отговарят, че на техни познати е правен опит да бъдат продадени наркотици. 16,21% са на мнение, че ученици предлагат незаконни вещества, 10,24% имат наблюдения, че наркотици се предлагат от лица, които вече не учат, 11,72% свързват такъв тип търговия с непознати, а 61,81% нямат представа какъв е пътят за разпространение на наркотици сред учениците.

Обезпокоителен е фактът, че данните от предходното проучване се потвърждават и половината от учениците 8-11 клас (49,8%) знаят за лица, които продават или предлагат да доставят незаконни субстанции. През изминалата година процентът при учениците в 11 клас е бил 59,89%.

3. Били ли сте или не сте били свидетел на инцидент с Ваш връстник след употреба на наркотици?

Отговор „да, бил/а съм свидетел” дават 14,19% от участниците в проучването. По- голямата част- 85,8% не са били свидетели на такъв тип, застрашаващи здравето ситуации.

Процентът във възраст 8-11 клас е 19,6% на тези, които имат преки наблюдения върху последствията от употреба на наркотици, докато от 5 до 7 клас положителните отговори са 7,61%.

4. Можете ли да кажете, че сте информиран/информирана какво е въздействието на новите синтетични наркотици /дизайнерски дроги?

39,01% от учениците смятат себе си за достатъчно информирани относно новите видове синтетични наркотици, 39,31% нямат достатъчно информация за опасността от употреребата на „дизайнерски дроги“, а 21,67% не могат да преценят.

Процентът на смятащите себе си за достатъчно информирани се оценява като сравнително малък, поради факта, че в световен мащаб синтетичните дроги се смятат за бързо навлизаща тенденция, поради ниската цена на производство и възможностите за предлагане на все нови формули, които трудно се контролират.

5. Употребявали ли сте райски газ?

11,55% от участниците в проучването заявяват, че са употребявали райски газ. Не са го правили 88,44%.

93 ученици или 3,95% са във възрастовата група от 5 до 7 клас. 532 ученици от 8 до 11 клас или 17,05% от далите отговор са използвали райски газ поне веднъж.

6. През последните 12 месеца употребявали ли сте <u>редовно</u> наркотични вещества?

147 ученици (2,71%) са употребявали редовно марихуана.

53 ученици (0,97%) употребяват амфетамини.

57 ученици (1,05%) употребяват екстази.

58 ученици (1,07%) употребяват опиати.

122 ученици (2,25%) са отговорили „други“.

91,93 % от учениците не употребяват редовно наркотични вещества.

7. Употребявали ли сте <u>някога през живота си</u> наркотични вещества? Посочете веществото или веществата?

226 ученици (4,16%) са употребявали някога марихуана.

49 ученици (0,9%) са употребявали амфетамини.

47 ученици (0,86%) са употребявали екстази.

40 ученици (0,73%) са употребявали опиати.

74 ученици (1,36%) са отговорили „други“.

Общо 8,04% от участниците в проучването са употребявали някога наркотични вещества.

8. Бихте ли споделили на Вашите родители за проблем с наркотиците?

Напълно уверени в отношенията си със своите родители са 49,19% от участниците в анкетата и биха споделили за проблем, що се отнася до употребата на ПАВ. 13,55% са склонни да обсъдят подобен проблем, 7,52% са по- скоро скептични по въпроса, а 13,5% категорично отхвърлят тази възможност. 16,22% не са в състояние да изберат един от възможните отговори.

Отговорите на този въпрос ни дават насока за очевидната необходимост да виждаме ролята на родителя като заемаща по ясна позиция по отношение на употребата на ПАВ. Тук приблизително половината от участниците са категорични в подкрепата и разбирането от страна на семейството си.

9. До кое или кои от следните, според Вас лично, води употребата на наркотици?

Що се отнася до въздействието на психотропните вещества върху психиката, емоциите и поведението, отговорите, които дават участниците в проучването показват, че има сравнително близки резултати. Известен превес – 28,38% от всички отговарящи казват, че свързват употребата на ПАВ с агресивни прояви. Другата голяма група – 27,75% също се насочват към негативните последствия от употребата на наркотици и я асоциират с депресия и други негативни емоционални състояния. 22,63% дават отговор „разсеяност и липса на концентрация“, 21,73% мислят, че употребата на наркотици е с цел забавление и предизвиква изблици на веселие и смях.

Фактът, че учениците свързват употребата на наркотици с по- скоро неприятни изживявания и неприемливи поведенчески стратегии ни навява на мисълта, че по- голям брой от младежите са наясно с негативната страна върху психиката и емоциите, особено на тази възраст.

10. Знаете ли, къде можете да потърсите помощ, ако имате проблем с наркотиците?

Утвърдителен отговор дават 52,44%, категорично не знаят 29,21%, а 18,33% не могат да преценят.

Оказва се, че само половината от участниците са наясно, че могат да потърсят помощ и имат представа към кого или към коя организация могат да се обърнат.

II- РИ МОДУЛ

През месец ноември родителите на ученици, участващи в проучването получиха въпросници за родители, в които те отговарят на 10 въпроса, свързани с оценката на поведението и наблюдения, върху промени в обичайните навици и приоритети, общуването и успеваемостта в училище на техните деца. Въпросникът попълниха 4592 родители на ученици от 5 до 11 клас.

1. Можете ли да кажете за себе си, че сте информиран какво е въздействието на новите синтетични наркотици?

59,74% заявяват, че са информирани, 22,45% не са информирани, а 17,8% отговарят с „не мога да преценя“.

2. Чували ли сте или не сте чували за деца, връстници на Вашето дете, които имат проблеми с наркотиците?

Отговор „чувала съм/чувал съм за такива“ дават 27,06% от анкетираните. 68,25% от родителите не са чували за такива връстници, а 4,69% не могат да преценят.

3. Вашето дете би ли Ви споделило ако употребява или има проблем с наркотиците?

59,65% от родителите разчитат, че детето им ще сподели ако има проблеми с наркотиците. 12,01% смятат, че няма да им споделят и 28,34% не могат да преценят.

4. Имате ли подозрения, че детето Ви може да употребява райски газ?

Подозрения, че детето им употребява райски газ имат 4,36% от родителите. При 92,17% няма такива съмнения и не могат да преценят 3,47%.

5. Имате ли подозрения, че детето Ви като цяло употребява някакви наркотици?

3,22% от родителите имат подозрения, че детето им употребява някакви наркотици. Няма такива подозрения при 94,67% от тях и 2,11% избират отговора „не мога да преценя“.

На този въпрос се забелязва повишение на процентите на родителите, които подозират, че децата им употребяват наркотици в сравнение с предходното проучване, когато са били само 0,76%.

6. Вашето дете, споделяло ли Ви е да са му предлагали наркотици?

Родителите отговарят, че на 7,84% от тях децата им споделят, че са им предлагали наркотици. При 90,49% това не се е случвало и 1,67% дават отговор „не мога да преценя“.

7. В последно време настъпвали ли са някакви промени в поведението на детето Ви?

Промени в поведението на детето си забелязват 3,71% от родителите. От тях 92,7% не са наблюдавали промени и 3,6% не могат да преценят.

8. Разговаряте ли с Вашето дете за вредата от употребата на наркотици?

Половината от родителите (50,47%) разговарят често с детето си за вредата от употребата на наркотици. 34,99% от тях понякога водят такива разговори. По- рядко разговарят на тази тема- 8,7% и 5,84% не разговарят на теми свързани с наркотиците.

Само половината от родителите приемат за наложително често да се говори в семейната среда за употребата на наркотични вещества.

9. Можете ли да кажете за себе си, че знаете към кого може да се обърнете, ако детето Ви има проблем с наркотиците?

59,28% от родителите заявяват, че знаят към кого могат да се обърнат ако детето им има проблеми с наркотиците, не знаят към кого 24,82% от родителите. Отговор „не мога да преценя“ дават 15,9%.

10. Бихте ли се включили в дейности, свързани с Инициативата „Заедно да спасим децата и Русе от дрогата“?

62,37% от респондентите биха се включили в дейности свързани с Инициативата, 13,56% дават отговор „не“ и 24,07% не могат да преценят.

ИЗВОДИ

Основният извод и от двете проучвания може да се изведе от наблюдението, че голям процент от учениците от 5 до 11 клас не смятат темата за наркотичните вещества за чужда. Каналите им за информация са различни, но в повечето случаи прави впечатление твърдението, че имат преки наблюдения върху случващите се процеси. Процентът на признаващите, че са употребявали някога остава устойчив и тази година. Що се отнася до употребата на марихуана той е 4,16%, като при предходното проучване същия отговор са дали 5,23%.

Опитвалите забранени субстанцции ученици са 8,04%. В предходното проучване - 7,36%, като по-голямата част 4,16% от тях са експериментирали с марихуана. Към отговор „други“ учениците категоризират „райски газ“ като наркотично вещество, което води до заключението за причините, поради които се употребява този вид фармацефтичен продукт. Броят на учениците 8-11 клас, употребявали „райски газ“ е 17,05%.

Превенцията се оказва изключително необходима стъпка в овладяването на процесите, които се развиват при подрастващите и тук идва и важността на начините за информиране и споделяне на информация, свързана с вредата от употребата на ПАВ. Само 39,01% от учениците се чувстват достатъчно информирани по отношение на рисковете при употреба на наркотици. Анализирайки отговорите на въпроса „Бихте ли споделили на Вашите родители за проблем с наркотиците“, виждаме, че 62,74% от участниците са категорични или поне склонни да се обърнат към член от семейството си в случай на нужда. Отговорите на този въпрос ни дават насока за очевидната необходимост да виждаме ролята на родителя като заемаща по ясна позиция по отношение на употребата на ПАВ.

По отношение на нагласите се наблюдава известна промяна в мнението на учениците във второто проучване. Доминиращите отговори от анкетата през 2022 г. бяха насочени към твърдението, че младите хора употребяват ПАВ от любопитство или за удоволствие. Във второто обаче, учениците свързват употребата на наркотици с по- скоро негативни изживявания и неприемливи поведенчески стратегии, което ни навява на мисълта, че по- голям брой от тях са наясно с промените в психиката и емоциите, особено на тази възраст.

За съжаление само половината от участниците са наясно, че могат да получат помощ при нужда, което вади на преден план и необходимостта от постигане на по- добра информираност на обществото за програмите, които осигуряват подкрепа на наркозависимите и техните семейства.

При обработката на данните от втория модул - въпросници за родители прави впеатление, че във второто проучване родителите, които подозират, че децата им биха могли да са употребявали наркотични вещества са 3,47%, а подозрения, че употребяват „райски газ” имат 4,36%. В първото проучване дялът им е бил 0,76%. Никак не е малък и делът на децата, споделили, че са им били предлагани наркотици – 7,84%.

Обнадеждаващ е резуллтатът на въпроса за споделянето като 59,65% са на мнение, че детето им ще се обърне към тях в случай на проблем, свързан с наркотици.

Никак не е малък и делът на децата, споделили, че са им били предлагани наркотици – 7,84%.

Радостен е резултатът от отговорите на последният въпрос. 62,37% заявяват че имат желание да се включат в инициативи, насочени към превенцията на употребата на наркотици.

ПРЕПОРЪКИ:

Резултатите от проучването сочат към необходимост от целенасочено обогатяване на познанията на учениците по въпросите за вредните последствия не само за организма, но и за психиката, поведението и социалните контакти от злоупотреба с ПАВ, както и от развиване и изграждане на цялостна представа, морални ценности и познания за последствията от собственото поведение върху живота на другите, като основа на създаването на навици за здравословен начин на живот.

В борбата срещу употребата на ПАВ и вредите за живота и здравето на младите хора, превенцията е най-добрия метод. Училището си остава главното място за осъществяване й, тъй като там възможността за достигане до максимален брой ученици е най- голяма. Тази превенция може да се осъществи само с общите усилия на всички институции, работещи с деца, семейството, училището и обществото.

В предходното проучване анализът на причините, които биха подтикнали младежите да посегнат към наркотиците ни показа важността на обсъжданите въпроси и ни насочи в посоката, която да направи мерките по- ефективни.

Най-често желанието да се експериментира със забранени вещества е свързано с механизмите на порастването, но е необходимо да се обърне внимание на огромното значение на семейната среда, приятелските кръгове, оползотворяване на личностния потенциал и свободното време.

Честата асоцияция на употребата на ПАВ и разстройствата в психиката и промените в поведението ни показват нуждата да се повишат знанията за психическите механизми, личностното развитие и емоционалната интелигентност.